

سیاست و خانواده در ایران: لزوم جرم انگاری مطلق عدم ثبت ازدواج موقت از منظر قوانین موضوعه و جامعه شناختی

دکتر جهانبخش غدیری^۱

چکیده

مقاله حاضر درصدد است تا آسیبهای ناشی از عدم ثبت نکاح موقت با هدف هماهنگ شدن هرچه بیشتر قوانین نظام جمهوری اسلامی از منظر قوانین شرعی و سیاست خانواده را مورد بررسی و تحلیل قرار دهد؛ در همین راستا تلاش گردیده است سیر تحولات تقنینی از این حیث بررسی شده و آثار ثبت نکاح در ادوار مختلف قانونگذاری شناسایی و مورد مطالعه قرار گیرد. در این تحقیق از روش تحلیلی توصیفی به روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای استفاده می شود. نتایج تحقیق نشان میدهد با اینکه الزام به ثبت واقعه نکاح سابقه تقنینی دارد؛ اما در برهه ای از زمان، جرم انگاری عمل مزبور توسط فقیهان شورای نگهبان مورد تردید قرار گرفت و از آنجا که این امر با انتقاداتی روبرو شد، نهایتاً قانونگذار در پاره ای از مواد قانون حمایت از خانواده (مصوب ۱۳۹۱)، ثبت نکاح موقت را در برخی حالات و شرایط خاص (حصول بارداری، توافق طرفین، شرط ضمن عقد) الزامی نمود. همچنین نتایج این مقاله حاکی است با توجه به آسیب ها و معضلات اجتماعی عدیده ای که در عدم ثبت واقعه نکاح موقت ایجاد میشود و در جهت حراست از کیان خانواده، جرم انگاری مزبور کافی نبوده و ضرورت دارد قانونگذار با بازنگری در قوانین موضوعه، ثبت نکاح موقت را نیز مانند عقد دائم به طور مطلق الزامی نموده و وجوب ثبت آن را مقید به قیود خاصی ننماید.

واژگان کلیدی: ازدواج، ثبت واقعه نکاح، سیاست خانواده، عقد موقت، قوانین موضوعه، نکاح دائم.

^۱ گروه حقوق خصوصی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

زواج‌المتعه یا ازدواج موقت، ازدواجی است که مردی با زنی برای مدت معین ازدواج کرده باشد و نکاح دائم آن است که محدود به زمان مشخص و معینی نباشد (شیخ‌الاسلامی، ۱۳۷۰، ص ۴۳). اختلاف در اهداف و فلسفه تشریح دو نکاح مزبور سبب تفاوت‌هایی شده که گاه در فقه و قانون بدان‌ها تصریح شده است؛ از قبیل: ذکر مدت، ذکر مهر، عده و...؛ و گاهی برخی از این تفاوتها صرفاً در لابلای متون فقهی مشاهده میشود؛ بدون اینکه در حقوق موضوعه اشارتی بدانها شده باشد؛ از قبیل: جایز بودن نکاح موقت با اهل کتاب، عدم حصر تعدد زوجات در نکاح موقت، حق قسم و... نکاح موقت از دیرباز در منابع حقوقی ایران نیز به پیروی از فقه امامیه وارد شده است؛ البته قانون مدنی ایران نکاح دائم را تعریف نموده، ولی به صراحت در ماده ۱۰۷۵ ق.م نکاح موقت را تعریف و به رسمیت شناخته است.

هدف از پژوهش حاضر، بررسی آثار و سیر تحولات قانونگذاری مرتبط با ثبت نکاح (اعم از دائم و موقت) در حقوق ایران مانند قانون حمایت از خانواده، قانون مجازات اسلامی و... است. همچنین ارائه پیشنهادات موثر جهت کاهش آسیبهای عدم ثبت نکاح موقت از قبیل پنهانکاری، بروز اختلافات، ثبت واقعه ولادت و... میباشد. در نهایت نگارنده در پی پاسخ به این پرسش است که آیا جرم انگاری عدم ثبت نکاح موقت موجب کاهش آسیبهای ناشی از آن میگردد یا خیر؟

۱-۲- پیشینه موضوع

جرم نگاری عدم ثبت ازدواج، نخستین بار در حقوق ایران در سال ۱۳۱۰ مصادف شد. که قانون مجازات اعلام مخالف شرع بودن جرم نگاری مورد توجه قرار گرفت. لذا در حوزه جرائم مرتبط با مسائل خانوادگی، قانون جرم انگاری تحقیقات متعددی انجام داده است. که به برخی از آنها اشاره می شود.

- عبدالحسین رضایی راد ۱۳۹۹ در تحقیقی با عنوان دلایل جرم‌انگاری عدم ثبت ازدواج در ترازوی فقه و اصول پرداخت. در این تحقیق با هدف هماهنگ هرچه بیشتر قوانین نظام جمهوری اسلامی با موازین شرعی و عقلی یا روش تطبیقی و تحلیلی، بخش اول این ماده قانونی که به عدم ثبت ازدواج می‌پردازد، مورد تحلیل فقهی قرار گرفته و دالیلی که به‌منظور اثبات مشروعیت آن مورد استفاده قرار گرفته یا ممکن است قرار گیرد، بررسی فقهی شده است و در نهایت، با نقد اعتبار آنها این نتیجه بدست می‌آید. که بر ادله اثبات جرم‌انگاری عدم ثبت ازدواج و رد اساس حکم شرعی و اصل فقهی حرمت ایذاء و اضرار غیر، هیچکس از جمله قانونگذار اسلامی مجاز نیست و بدون مجوز شرعی مسلم و قطعی، مجازاتی را برای عملی در نظر بگیرد.

- لیلی سادات اسدی ۱۳۸۷ در تحقیقی با عنوان نقد و بررسی قوانین ثبت ازدواج پرداخت. در این نوشتار اهداف، آثار و تشریفات ثبت، همچنین خلأهای قانونی لزوم ثبت نکاح اعم از دائم و موقت در قوانین فعلی و لایحه حمایت خانواده، مورد نقد و بررسی قرار گرفته و پیشنهاد اصلاح ماده ۶۴۵ ق.م.ا. ارائه داده شده است.

۲- مبانی نظری

صرفنظر از مشکلات فرهنگی و اجتماعی که در بحث ازدواج موقت وجود دارد و بررسی تمام جوانب آن خود مستلزم مطالعه ای مبسوط است، آنچه که سبب نگارش مقاله پیشرو گردیده است، چشم پوشی و نادیده گرفتن حقوق مزدوجین نکاح موقت از قبیل تامین اجتماعی، تابعیت و ... است که از سوی قانونگذار ایرانی در وضع قوانین موضوعه مورد غفلت و بی مهری قرار گرفته است.

بنابراین عدم ثبت نکاح موقت خلاهای قانونی را در پی داشته است که موجب شده محاکم قضایی مسائلی از قبیل حق مهر و... را در ازدواج موقت به دلیل عدم ثبت واقعه نکاح موقت و پنهان کاری در آن به سختی مورد رسیدگی قرار دهند و همچنین کلیه حقوق مرتبط با ازدواج موقت در حوزه تامین اجتماعی مانند خدمات درمانی، کمک ازدواج و... به علت عدم صراحت متون قانونی در خصوص مزدوجین این نوع نکاح قلیل طرح دعوی و رسیدگی نباشند.

بنابراین ضرورت و اهمیت مقاله حاضر، ارائه راهکارهای مناسب با توجه به شرایط اجتماعی و مقتضیات زمانی برای تدوین و تصویب قوانین مفید و سودمند جهت جلوگیری از تضییع حقوق مزدوجین نکاح موقت میباشد (نکاح نامه عادی و رای صادره از محاکم کیفری ایران به علت عدم لزوم ثبت نکاح به عنوان نمونه‌های از ضرورت نوشته پیش رو در انتهای مقاله و در قسمت ضمیمه موجود است).

۳. روش پژوهش حاضر، روش تحلیلی-توصیفی از روش گردآوری اطلاعات کتابخانه ای است. از ویژگی‌های تحقیق توصیفی این است که محقق دخالتی در موقعیت، وضعیت و نقش متغیرها ندارد و آنها را دستکاری یا کنترل نمی‌کند و صرفاً آنچه را وجود دارد مطالعه کرده، به توصیف و تشریح آن می‌پردازد. همچنین، تحقیقات توصیفی ممکن است به کشف قوانین و ارائه نظریه منتهی شود؛ این سخن بدان معناست که از طریق این گونه تحقیقات شناخت‌های کلی حاصل می‌شود.

۴- مفهوم شناسی واژگان

۴-۱: معناشناسی متعه

«متعه» به چیزی گفته می‌شود که از آن بهره‌برداری میشود (ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۳، ص ۲۳۹؛ فراهیدی، ۱۴۱۰، ج ۲، ص ۸۳) و همچنین انتفاع قلیل و موقت از چیزی اطلاق می‌شود (زبیدی، ۱۴۱۴، ج ۱۱، ص ۴۴۹؛ قرشی، ۱۳۷۱، ج ۶، ص ۲۶۲). برخی دیگر از اهل لغت گفته اند: «به هر چیزی که افاده استمتاع و التذاذ کند متعه گفته میشود» (طریحی، ۱۴۱۶، ج ۴، ص ۳۹۰؛ مشکینی، ۱۴۱۸، ص ۱۶۷).

اما در اصطلاح و در کلمات فقیهان از ازدواجی که دارای مدت معین و مشخص باشد تعبیر به نکاح متعه میشود (عاملی، ۱۴۱۳، ص ۱۹۱؛ انصاری، ۱۴۱۵ ص ۲۷؛ روحانی، ۱۴۱۲، ج ۲۱، ص ۱۰). در این نوع عقد که از اختصاصات مذهب شیعه است، ازدواج با مهری معین صورت گرفته و با سرآمدن وقت تعیین شده، طرفین بدون نیاز به جاری کردن صیغه طلاق جدا می‌شوند (هاشمی شاهرودی، ۱۴۲۶، ج ۱، ص ۳۷۳؛ ابوجیب، ۱۴۰۸، ص ۳۶۱).

شایان توجه است که ازدواج موقت از جمله نهادهایی است که قبل از اسلام در میان اعراب وجود داشته و شریعت مقدس اسلام با اصلاحاتی آن را امضا نمود (بیگدلی، ۱۳۸۹، ص ۱۶). علمای امامیه و اهل سنت اتفاق نظر دارند که نکاح موقت در صدر اسلام جایز بوده و تا آخرین لحظات عمر شریف پیامبر (ص) نیز مشروع بوده است (ابنکثیر، ۱۴۱۵ق، ص ۴۷۵)؛ لکن امامیه اجماع در جواز و تداوم نکاح موقت داشته؛ ولی اهل سنت قائل به ممنوعیت آن در دوره های بعدی گشته اند (مغنیه، ۱۴۲۴، ج ۲، ص ۲۹۵؛ طبرسی، ۱۳۷۲ش، ج ۳، ص ۵۲).

۲-۴. مفهوم ثبت

ریشه ثبت را به نوعی میتوان در برخی از آیات شریف قرآنی پیگیری نمود. خداوند در آیه ۲۸۲ سوره بقره میفرماید:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِعِلْمَيْكُمْ أَوْ مَالِكُمْ مَتَا كُنْتُمْ فِي سَفَرٍ فَأُكْتُبُوا لَهُمْ كِتَابَهُمْ كَمَا تَكْتُبُونَ إِذَا تَدَايَنْتُمْ فِي الْبَيْتِ أَوْ فِي السَّفَرِ لِيُحْفَظَ مَا بَيْنَ يَدَيْكُمْ وَيُذَكَّرَ بِهَا وَلْيُحْفَظْ لَكُمْ مَالُكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ» (سوره بقره، آیه ۲۸۲)

«ای اهل ایمان آن گاه که به فرض و نسیه تا زمانی معین معامله می کنید آن را بنویسید و باید نویسنده درستکاری معامله میان شما را بنویسد و از نوشتن ابا نکند؛ همانگونه که خداوند به وی نوشتن آموخته است؛ پس باید بنویسد و مدیون امضا کند و از خدا بترسد...».

برخی از مفسران به صراحت گفته اند که آیه شریفه به داد و ستد میان مردم و به طور مشخص به لزوم ثبت و تنظیم اسناد تجاری اشاره دارد (بهرام پور، ۱۳۹۱، ج ۲، ص ۱۱۸).

ثبت در اصطلاح عبارت از مجموعه اعمال اداری - حقوقی است که طی آن ایجاد، تغییر، زوال و انتقال حقی را در دفاتر ویژه و اوراق و فهرست‌هایی رسماً یاد داشت و اعلام می کنند (رازانی، ۱۳۷۹، ص ۱۴). ثبت نکاح از مصادیق ثبت اسناد و سند رسمی در معنای خاص آن است که فقط در دفاتر اسناد رسمی به ثبت میرسد (آدابی، ۱۳۸۹، ص ۶۷).

اگرچه حقوق ثبت در کشور ما سابقه زیادی ندارد و رشته جدیدی از علوم حقوقی است که همگام با فرهنگ اروپایی وارد سرزمین ما شده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸، ج ۱، ص ۲)؛ لکن اولین قانون الزام ثبت نکاح در ۲۳ مرداد سال ۱۳۱۰ و همچنین ماده ۱۰ قانون ازدواج سال ۱۳۱۶ و قانون الحاقی سال ۱۳۱۷ جهت جلوگیری از اختلاف زوجین تصویب گردید (یزدی، ۱۳۹۲، ص ۱۲۹).

البته قبل از پیروزی انقلاب اسلامی قانونگذار بدون توجه و تمایز بین انواع نکاح (دائم یا موقت)، عدم ثبت آن را برای زوج و عاقد جرم انگاری نموده بود؛ ولی بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی در مرداد ۱۳۶۳، شورای نگهبان طبق نظریه شماره ۱۴۸۸، مقررات ماده یک سال ۱۳۱۰ و ماده هفده قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۲ را غیر شرعی و ملغی نمود (دیانی، ۱۳۸۷، ص ۸۳). اما قانون گذار ایرانی در سال ۱۳۷۵ در ماده ۱۸۷۱ م.ا. عدم ثبت نکاح را مجدداً جرم انگاری نمود.

اکنون در قوانین فعلی به صراحت در مواد ۲۰ و ۲۹ قانون حمایت خانواده و ۶۴۵ ق.م.ا. عدم ثبت نکاح دائم جرم انگاری شده است؛ ولی در عین حال ثبت نکاح موقت مقید به برخی از شرایط و حالات خاص از جمله در فرض بارداری زوجه و... شده است.^۴

۴- آثار ثبت نکاح

در ابتدا باید گفت نکاح از عقود غیرتشریفاتی به معنای اتحاد زنی با مردی به منظور تشکیل خانواده است (کاتوزیان، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۵۶)؛ لذا ثبت نکاح شرط صحت ازدواج نیست؛ زیرا نکاح قراردادی رضایی بوده و وقوع آن منوط به تشریفات نیست؛ و لذا در واقع و از منظر شرعی میتوان عقد نکاح را بدون مراجعه به دفترخانه ازدواج واقع ساخت؛ اما در عین حال ثبت نکاح دارای آثار بسیاری از قبیل فواید اقتصادی، آثار اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و... میباشد که خاصه با توجه به ویژگیهای زندگی در دوران جدید، ضرورت و لزوم آن امری انکارناپذیر است. به برخی از این ثمرات و فواید در ادامه اشاره میشود:

۴-۱: ممانعت از ایجاد اختلاف بین زوجین

از ویژگیهای مهم ثبت نکاح این است که از اقامه دعاوی از جمله اثبات زوجیت و نسب جلوگیری می‌نماید. این هدف طبق مواد ۵۱ قانون ثبت احوال و ماده ۹۹۳ ق.مناشی از آثار اسناد رسمی و عدم امکان رد آنها با امارات هست.

همچنین ثبت نکاح از تعدد زوجات، تدلیس و فریب در ازدواج به دلایل شایعی چون دوشیزه نبودن زوجه یا عدم تجرد زوج جلوگیری میکند؛ زیرا با ثبت نکاح طبق ماده ۳۱ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳ تیر ماه ۱۳۵۵، نام زوجین در شناسنامه آنها مندرج می‌گردد؛ لذا در این صورت علاوه بر امکان اطلاع از ازدواج سابق هر فرد، با مشاهده شناسنامه، امکان استعلام از طریق سازمان ثبت نیز میسر است.

در ماده ۱۰۴۰ قانون مدنی نیز مقرر شده است که هریک از طرفین میتوانند برای انجام وصلت از طرف مقابل تقاضای تصدیق طیب نمایند. اکنون دفاتر ازدواج ملزم هستند آزمایش‌هایی از قبیل اعتیاد و... را قبل از ثبت نکاح

^۱ «ثبت نکاح دائم، فسخ و انفساخ آن، طلاق، رجوع و اعلام بطلان نکاح یا طلاق الزامی است».

^۲ «چنانچه مردی بدون ثبت در دفاتر رسمی به ازدواج دائم، طلاق یا فسخ نکاح اقدام یا پس از رجوع تا یک ماه از ثبت آن خودداری یا در مواردی که ثبت نکاح موقت الزامی است از ثبت آن امتناع کند، ضمن الزام به ثبت واقعه به پرداخت جزای نقدی درجه پنج و یا حبس تعزیری درجه هفت محکوم میشود. این مجازات در مورد مردی که از ثبت انفساخ نکاح و اعلام بطلان نکاح یا طلاق استنکاف کند نیز مقرر است».

^۳ «به منظور حفظ کیان خانواده، ثبت واقعه ازدواج دائم، طلاق و رجوع طبق مقررات الزامی است، چنانچه مردی بدون ثبت در دفاتر رسمی مبادرت به ازدواج دائم، طلاق و رجوع نماید به مجازات حبس تعزیری تا یک سال محکوم می‌گردد».

^۴ ماده ۲۱ قانون حمایت از خانواده در این زمینه مقرر میدارد: «نکاح موقت تابع موازین شرعی و مقررات قانون مدنی است و ثبت آن در موارد زیر الزامی است: ۱- باردارشدن زوجه. ۲- توافق طرفین. ۳- شرط ضمن عقد».

انجام دهند. مقنن در حال حاضر قوانینی از قبیل ماده ۴ قانون لزوم ارائه گواهینامه پزشک قبل از وقوع ازدواج آبان ۱۳۱۷، تبصره ۳ ماده واحده قانون الزام به تزریق واکسن کزاز برای بانوان قبل از ازدواج فروردین ۱۳۶۷، تصویب نامه در خصوص آزمایش تالاسمی قبل ازدواج مصوب دی ۱۳۷۶ و همچنین مواد ۱۰۱ و ۱۰۲ قانون ثبت اسناد و املاک برای سردفتران ازدواج و طلاق و عاقدین متخلف به عنوان ضمانت اجرای کیفری-انتظامی وضع کرده است. اما به نظر می‌رسد این مقررات فقط مختص به نکاح دائم است؛ زیرا ثبت آن الزامی است و در مورد نکاح موقت عملاً جاری نمی‌گردند؛ مگر در مورد اعمال ماده ۲۱ قانون حمایت از خانواده (مصوب ۱۳۹۱).

۴-۲: اطمینان از صحت نکاح

ثبت نکاح و تشریفات ثبتی آن، موجب اعتماد زوجین می‌گردد؛ برای اینکه نکاح به طور صحیح و با شرایط لازم منعقد گردیده است. همچنین سردفتران ازدواج مطابق قوانین موضوعه موظف هستند مسائلی از قبیل احراز هویت زوجین،^۱ تزریق واکسن ضد کزاز،^۲ سلامتی از بیماری‌های مسری و خطرناک،^۳ تفهیم شروط ضمن عقد به طرفین،^۴ احراز مجرد بودن طرفین در زمان اجرای عقد، قرائت صیغه عقد^۵ و ... که برای زوجین نسبت به واقعه نکاح امنیت خاطر ایجاد می‌کنند، ثبت و ضبط نمایند.

۱- ماده ۷ نظام‌نامه دفتر ثبت ازدواج و طلاق مصوب ۱۳۱۰: «در صورتی که هویت زوجین نزد صاحب دفتر محرز نباشد، بایستی دو نفر از اشخاص معروف و معتمد حضوراً هویت آنان را تصدیق و مراتب را در دفتر قید نمایند...». همچنین ماده ۹ همان نظام‌نامه: «در صورتی که هویت طرفین یا یک طرف نزد صاحب دفتر محرز نشود باید از ثبت امتناع کند».

۲- ماده واحده ۱۳۶۷/۱/۲۳ ازدواج: «دفاتر موظفند قبل از ازدواج گواهینامه معتبر مبنی بر واکسیناسیون ضد کزاز از زوجه اخذ و سپس بایگانی گردد».

۳- ماده ۲ قانون لزوم ارائه گواهینامه پزشک قبل از وقوع ازدواج مصوب ۱۳۱۷/۹/۱۳: «کلیه دفاتر ازدواج مکلفند قبل از وقوع ازدواج، از نامزدها گواهینامه پزشک را برداشتن امراض مسریه مهم که نوع آنها از طرف وزارت دادگستری تعیین و اعلام می‌گردد، مطالبه نمایند».

۴- صدور دستورالعمل ش ۱/۳۱۸۲۴-۱۳۶۲/۶/۲۸ سازمان ثبت اسناد و املاک کشور: «سردفتر ازدواج مکلف است شرایط مذکور در این قباله را مورد به مورد به زوجین تفهیم و آن شرطی معتبر است که مورد توافق زوجین واقع و به امضاء آنها رسیده باشد».

۵- ماده ۳۲ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵: «ازدواج‌هایی که در دفاتر رسمی ازدواج به ثبت نرسیده باشد، در صورت وجود شرایط زیر در اسناد سجلی زن و شوهر ثبت خواهد شد: ... ۳- گواهی ادارات ثبت احوال محل صدور شناسنامه‌های زوجین به این که در تاریخ اعلام واقعه، طرفین در قید ازدواج دیگری نمی‌باشند».

به نظر میرسد این اطمینان خاطر برای نکاح موقت نیست؛ چون زوجین برای ثبت نکاح موقت به دفاتر ازدواج رجوع نمیکنند و اگر هم مراجعه میشود به صورت دفترچه عادی خارج از شرایط شکلی اسناد رسمی تنظیم شده و فاقد وجاهت قانونی و آثار ثبتی است.

۳-۴: تسهیل اثبات حقوق زوجین

عقد نکاح دارای جنبه های مالی و غیر مالی فراوان و گوناگونی است؛ لذا جهت اثبات زوجیت و مطالبه حقوق و بهره مندی از آثار و نتایج نکاح، از قبیل مهریه، نفقه، ارث، نسب و... اگر نکاح در دفاتر ذیصلاح ثبت شود، وصول این حقوق به آسانی میسر است؛ زیرا چنین ادعایی در مرحله ثبوت قرار دارد و از مرحله اثبات بی نیاز است (کاتوزیان، ۱۳۸۷، ص ۷۷۴).

گاهی نیز جهت وصول این حقوق از جمله مهر به علت ثبت نکاح بدون نیاز به طرح دعوی در محکمه از طریق اجراییه ثبتی میتوان اقدام کرد. این سهولت وصول ناشی از آثار ثبت نکاح است و در غیر این صورت مطالبه این حقوق برای زوجه به آسانی میسر نیست.

به نظر میرسد با توجه به شرایط اجتماعی و فرهنگی جامعه امروزی، به علت میل به پوشیدگی نکاح موقت، بهرمندی و استرداد حقوق مزدوجین با مشکلات وسیعی از جنبه مالی و غیر مالی روبرو میباشد و از خلاءهای قانونی مزدوجین این نوع نکاح است. در نهایت قانونگذار باید جهت تسهیل حقوق زوجین در این نوع از نکاح، ثبت آنرا الزامی کند که متأسفانه این چنین نیست.

۴-۴: حمایت از حقوق زوج و زوجه

طبق نظریه شماره ۷/۹۰۵۳ مورخه ۱۳۸۲/۱۱/۲ اداره حقوقی قوه قضاییه، با توجه به اینکه رای دادگاه مبنی بر الزام زوج به ثبت واقعه ازدواج دائم، صرفاً جنبه اعلامی ندارد و موضوع آن انجام عمل از جانب محکوم علیه میباشد، مشمول صدر ماده ۴ قانون اجرای احکام مدنی و مستلزم صدور اجرائیه است؛ لذا چنانچه محکوم علیه الزام به انجام عمل شده باشد؛ اما از انجام آن امتناع نماید، با عنایت به مواد ۴ و ۳۴ و ۴۱ قانون اجرای احکام مدنی و ملاک ماده ۱۴۵ همان قانون و نیز بند (ب) ماده واحده قانون تعیین مدت اعتبار گواهی عدم امکان سازش مصوب سال ۱۳۷۶، دادگاه به قائم مقامی محکوم علیه نمایندهای را به دفترخانه معرفی خواهد نمود تا دفتر ثبت ازدواج را امضاء کنند.

به نظر میرسد این حمایت نیز در خصوص مزدوجین نکاح دائم است؛ زیرا ثبت نکاح موقت الزامی نیست، پس به تبع، از این حمایت ها نیز برخوردار نیست که این موضوع ناشی از تاثیر حقوقی تفاوت های بین دو نکاح میباشد.

۵- تشریفات ثبت ازدواج

۵-۱: درج اطلاعات

مطابق ماده ۱۳ نظام نامه دفتر ثبت ازدواج و طلاق مصوب مهر ۱۳۱۰ درج اطلاعاتی از قبیل نمره و تاریخ ثبت با تمام حروف، تاریخ وقوع عقد (روز، ماه، سال) با تمام حروف، اسم زوج و زوجه به نحوی که در هویت آنها تردیدی نباشد، نوع نکاح دائم یا منقطع و در صورت انقطاع مدت آن، میزان مهریه و سایر شرایط ضمن عقد نکاح یا عقد لازم دیگر که بین زوجین مقرر شده و همچنین وجود امضای اشخاص مذکور لازم و ضروری است. به نظر میرسد مندرج نمودن اطلاعات زوجین در نکاح موقت الزامی نیست؛ مگر ماده ۲۱ قانون حمایت خانواده که غالباً اطلاعات زوجین در این نکاح به صورت دفترچه عادی تحقق پیدا میکند (ر.ک: ضمائم مقاله) و از اعتبار قانونی برخوردار نیست.

۵-۲: امضای سند

طبق بند ۳ دستور نظام نامه نمره ۲۳۴۳۴ مقررات متحد الشکل ثبت ازدواج و طلاق مصوب مرداد ۱۳۱۱ و ماده ۲ نظام نامه ثبت ازدواج و طلاق مصوب آبان ۱۳۱۰ برای این که سند ازدواج و طلاق رسمی محسوب شود، علاوه بر شرایط مقرر در نظام نامه، باید به امضای زن و شوهر، مجری یا مجریان صیغه ازدواج یا طلاق، امضای دو شاهد یا بیشتر برسد؛ به نحوی که سند مجموعاً حداقل دارای شش امضا باشد و اگر مجری صیغه عقد ازدواج یک نفر باشد، حداقل امضای سه شاهد لازم است (آذرپور، ۱۳۸۱، ص ۶۷)؛ اما شرط مذکور در مورد نکاح موقت منتفی است؛ زیرا ثبت آن الزامی نیست.

۵-۳: ثبت ازدواج در شناسنامه زوجین

ثبت واقعه ازدواج در شناسنامه سجلی زوجین موجب بهره مندی ایشان از حقوقی از قبیل مزایای تامین اجتماعی، ثبت تولد فرزندان، جلوگیری از تعدد زوجات و... می شود؛ لذا قانونگذار در ماده ۳۱ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳ تیر ماه ۱۳۵۵ به صراحت، دفاتر ازدواج و طلاق را موظف نموده تا وقایع ازدواج و طلاق و رجوع را در شناسنامه زوجین درج و امضاء و مهر نمایند؛ و همچنین طبق ماده ۳۳ همین قانون مقرر شده است تا کلیه وقایع ازدواج و طلاق یا وفات زوج و زوجه در دفاتر کل ثبت وقایع ثبت شود. به نظر میرسد که مقررات تشریفات ثبت نکاح در قوانین کنونی ما در مورد نکاح دائم الزامی میباشد و در خصوص نکاح موقت قانونگذار این تشریفات را لازم ندانسته است؛ زیرا ثبت آن اجباری نیست و از خلاءهای قانونی مزدوجین این نوع نکاح می باشد.

۶- ثبت نکاح

قانون ثبت در باب سوم، مطابق مواد ۴۶ و ۴۷ اختیاری و اجباری بودن اسناد، هر دو را پیش بینی کرده است؛ اما مطابق ماده ۱۰۶۲ قانون مدنی نکاح با هر لفظی که صریحاً دلالت بر آن نماید، منعقد میگردد و از آنجا که نکاح جزو عقود غیر تشریفاتی است، ممکن است بدون تنظیم سند واقع و جاری گردد (صفایی و امامی، ۱۳۸۵، ص ۵۸).

امروزه وجود آسیبهای ناشی از عدم ثبت نکاح از قبیل مخدوش شدن نظم عمومی، متزلزل شدن بنیان خانواده و مواردی از قبیل ضرورت حمایت از حقوق زوجین، جلوگیری از بروز اختلافات و... قانونگذار را مجاب نموده است تا در مواد ۲۰ و ۴۹ قانون حمایت خانواده و ۶۵۴ قانون مجازات اسلامی، ثبت نکاح دائم را اجباری و آنرا جرم انگاری نماید و در نهایت ضمانت اجرای کیفری برای آن مقرر کند.

۱-۶: ازدواج دائم

قانون ازدواج مصوب ۲۳ مرداد ۱۳۱۰ در ماده یک مقرر می دارد در حوزه‌هایی که وزارت عدلیه معین و اعلام می نماید، هر ازدواج و طلاقی که واقع شود، باید در یکی از دفاتری که مطابق نظامنامه‌های عدلیه تنظیم می شود، به ثبت برسد (دیانی، ۱۳۸۷، ص ۸۲).

در صورتی که برای مجری صیغه چنین دفتری نباشد، شوهر مکلف است در مدت بیست روز پس از وقوع عقد یا طلاق به یکی از اشخاصی که دارای دفتر مذکور میباشند، رجوع نماید و سند ازدواج یا طلاق نامه را به ثبت برساند؛ در غیر این صورت به حبس تادیبی یک تا شش ماهه محکوم میشود.

به نظر میرسد این ماده برای اولین بار ثبت نکاح (اعم از دائم و موقت) را در کشور ما اجباری گردانید؛ ولی لزوم وقوع نکاح در دفترخانه مورد توجه قرار نگرفت. در سال ۱۳۱۶ قانونگذار در ماده ۱۰ قانون ازدواج مقرر نمود که هر ازدواج و طلاق و رجوع باید در یکی از دفاتری که وزارت عدلیه مطابق نظامنامه تعیین میکند واقع و به ثبت برسد؛ در غیر این صورت شخص متخلف به حبس تادیبی یک تا شش ماه محکوم میشود و همین مجازات در مورد عاقد اعمال میشود (صفایی وامامی، ۱۳۸۵، ص ۵۸).

همچنین به موجب قانون الحاقی سال ۱۳۱۷ اصلاحیه بر ماده یک مقرر گردید که در حوزه‌هایی که آگاهی فوق الذکر از طرف وزارت دادگستری نشده است، شوهر مکلف است چنانچه در آن مناطق در غیر دفاتر رسمی، مبادرت به ازدواج یا طلاق یا رجوع نماید، ظرف بیست روز پس از وقوع آن، با رجوع به یکی از دفاتر رسمی، سند ازدواج یا طلاق نامه یا رجوع را به ثبت برساند؛ در غیر این صورت مجازات مقرر در ماده یک برای وی اعمال می گردد (یزدی، ۱۳۹۲، ص ۱۳۰).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی قانونگذار در قانون تعزیرات مصوب ۱۳۶۲ اشاره‌ای به جرم انگاری ازدواج بدون ثبت نکرد و در پی آن فقهای شورای نگهبان برابر نظریه شماره: ۱۴۸۸-آذر ۱۳۶۳ مجازات متعاقدين و عاقد را در عقد ازدواج غیررسمی، در ماده ۱ قانون ازدواج ۱۳۱۰ و ماده ۱۷ قانون حمایت خانواده ۱۳۵۲ خلاف شرع و ملغی اعلام نمود. خوشبختانه قانونگذار در خرداد ۱۳۷۵ در قانون مجازات اسلامی این نقص را رفع و مجدداً به جرم انگاری نکاح دائم بدون ثبت در ماده ۸۷۱ ق.م.ا عنایت نمود و مجدداً در ماده ۶۴۵ ق.م.ا مصوب ۱۳۹۲ جرم انگاری

^۱ نظریه ش ۱۴۸۸-۱۳۶۳/۵/۹-شورای نگهبان: «مجازات متعاقدين و عاقد در عقد ازدواج غیررسمی مذکور در ماده ۱ قانون ازدواج و در ازدواج مجدد مذکور در ماده ۱۷ قانون حمایت خانواده، شرعی نمی باشد».

عدم ثبت نکاح دائم را استمرار بخشید. در نهایت قانونگذار در قوانین موضوعه کنونی از جمله: قانون حمایت از خانواده و قانون مجازات اسلامی به صراحت عدم ثبت نکاح دائم را جرم انگاری و طبق مواد ۲۰ و ۴۹ قانون حمایت از خانواده و ۶۴۵ قانون مجازات اسلامی ثبت ازدواج دائم را الزامی و عدم ثبت آن مستوجب مجازات میداند.

۶-۲: ازدواج موقت

مقنن ایرانی به صراحت در ماده ۱۰۷۵ قانون مدنی نکاح را وقتی موقت میداند که برای مدت معینی واقع شود. برخی از تفاوت‌های مصرح نکاح موقت با نکاح دائم که در قوانین موضوعه نمود یافته است مواردی از قبیل عدم حق نفقه برای زن مگر در صورت شرط^۲، عدم توارث^۳، لزوم ذکر مهر معین^۴ و... میباشند؛ همچنین به برخی از این تفاوتها فقط در فقه اشاره شده است؛ بدون اینکه در حقوق موضوعه مورد توجه قرار گیرند؛ تفاوتهایی از قبیل جایز بودن نکاح موقت با اهل کتاب، عدم حصر تعدد زوجات در نکاح موقت، حق قسم و...

نکاح موقت با نکاح دائم تفاوت‌هایی دارد که در قوانین موضوعه بدانها اشاره‌ای نشده است؛ اما در آثار فقهی به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار گرفته اند (نجفی، ۱۴۰۴، ج ۳۰، ص ۱۸۸؛ کرکی، ۱۴۱۵، ج ۱۳، ص ۳۵). برخی از این موارد از قرار ذیل هستند:

۱- **کفالت:** کفالت به معنای تساوی زوجین در اسلام و ایمان است (شهید ثانی، ۱۴۱۰، ج ۵، ص ۲۳۴). قانون مدنی در ماده ۱۰۵۹ نکاح زنان و مردان مسلمان با سایر ادیان را جایز نمی‌داند؛ اما بعضی از فقهای امامیه بر این باورند که نکاح موقت مردان مسلمان با زنان اهل کتاب جایز است (شهید اول، ۱۴۱۱، ج ۲، ص ۵۰). شهید ثانی در جواز و عدم جواز نکاح موقت با زنان اهل کتاب اقوال متفاوتی را ذکر نموده که حکایت از اختلاف نظر فقیهان در مسئله دارد؛ اما در هر حال از منظر ایشان اشهر اقوال جواز چنین ازدواجی است (شهید ثانی، ۱۴۱۳، ج ۷، ص ۳۵۸).
۲- **ایلاء:** ایلاء بر سوگند شوهر بر ترک آمیزش با همسر دائمی خود برای همیشه یا بیشتر از چهار ماه به قصد اضرار به او اطلاق می‌شود (هاشمی شاهرودی، ۱۴۲۶، ج ۱، ص ۷۴۸). مشهور فقهای امامیه قائل‌اند که در نکاح موقت ایلاء وجود ندارد (نجفی، ۱۴۰۴، ج ۳۰، ص ۸۸). بیشتر فقها با این استدلال که آیه ۲۲۷ سوره بقره از طلاق سخن گفته و نیز با به ره جستن از تعبیر «نِسَائِهِمْ» حکم ایلاء را به زوجه دائمی منحصر کرده و آنرا شامل زوجه در عقد موقت و نیز ملک یمین نمی‌دانند (شهید ثانی، ۱۴۱۳، ج ۱۰، ص ۱۳۴؛ کرکی، ۱۴۱۵، ج ۱۳، ص ۳۴)؛ همچنین گفته شده که اجرای آن در نکاح موقت خلاف اصل است (نجفی، ۱۴۰۴، ج ۳۰، ص ۸۸).

۲- **سه طلاقه کردن:** زنی که سه بار طلاق داده شده باشد، سه طلاقه نامیده می‌شود. اگر مردی همسرش را، با شرایط ذکر شده و معتبر، سه بار طلاق دهد، آن زن بر وی حرام می‌شود و حلال شدند وی به این است که زن با مردی دیگر ازدواج کند و پس از آمیزش آن مرد او را طلاق دهد (فاضل هندی، ۱۴۱۶، ج ۸، ص ۵۱؛ سبحانی، ۱۴۱۴، ص ۱۵۱؛ هاشمی شاهرودی، ۱۴۲۶، ج ۴، ص ۵۵۶). سه طلاقه نزد امامیه در سه مرحله و سه زمان صورت

۱) به منظور حفظ کیان خانواده، ثبت واقعه ازدواج دائم، طلاق و رجوع طبق مقررات الزامی است. چنانچه مردی بدون ثبت در

دفتر رسمی مبادرت به ازدواج دائم، طلاق و رجوع نماید، به مجازات حبس تعزیری تا یک سال محکوم می‌گردد.

۲) ماده ۱۱۱۳ ق.م. «در عقد انقطاع زوجه حق نفقه ندارد؛ مگر اینکه شرط شده باشد».

۳) ماده ۹۴۰ ق.م. «زوجین که زوجیت آنها دائمی بوده و ممنوع از ارث نباشند از یکدیگر ارث نمی‌برند».

۴) ماده ۱۰۹۵ ق.م. «در نکاح منقطع عدم مهر در عقد موجب بطلان است».

می‌گیرد؛ برعکس اهل سنت که آن را در یک مرحله جایز می‌دانند (محقق داماد، ۱۳۶۸، ص ۱۳۴). فقیهان امامیه به نصوصی از منابع روایی تمسک میکنند که احکام سه طلاقه را در نکاح موقت جاری نمی‌دانند؛ از باب نمونه از امام صادق (ع) منقول است که: «... عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي الرَّجُلِ يَتَمَتَّعُ مِنَ الْمَرْأَةِ الْمُرَاتِ قَالَ: لَا بَأْسَ يَتَمَتَّعُ مِنْهَا مَا شَاءَ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۵، ص ۴۶۰). بنابراین اگرچه در ازدواج دائم جایز نیست یک مرد بیش از سهبار زن خود را طلاق داده و سپس با او ازدواج مجدد کند و در چنین فرضی نیازمند به وجود محلل است؛ اما در ازدواج موقت مسئله سه طلاقه مطرح نیست و آنچه از روایات استنباط میشود این است که چنین امری در ازدواج موقت راه ندارد.

۴- حق قسم: حق قسم که از آن تعبیر به حق همخوابگی نیز میشود، یک یاز حقوق مشترک زن و شوهر در هنگام ازدواج است. بر اساس نظر مشهور در فقها امامیه شوهر وظیفه دارد در هر چهار شب دست کم یک شب را با همسر خود همبستر شود. این حق به محض ازدواج شروع و هر چهار شب یک بار به طور منظم تکرار میشود. به این ترتیب اگر مردی چهار زن داشته باشد همه شب‌هایش در اختیار همسرانش است. آن چه در این حق واجب است خوابیدن در کنار هم در یک بستر است و نه آمیزش جنسی: «أَمَّا الْقِسْمُ: فَلِلزَّوْجَةِ الْوَاحِدَةِ لَيْلَةٌ وَلِلثَّلَاثِ ثَلَاثٌ... وَالْوَالِجِبُ الْمَضَاجِعُ، لَا الْمَوَاقِعُ» (ابن فهد، ۱۴۰۷، ج ۳، ص ۴۱۸؛ خوانساری، ۱۴۰۵، ج ۴، ص ۴۲۵).

قانونگذار در قانون ازدواج ۱۳۱۰ و ۱۳۱۶ و الحاقیه ۱۳۱۷ بدون توجه به نوع نکاح (دائم یا موقت)، ثبت نکاح را اجباری نمود؛ اما مقنن صراحتاً در ماده ۷ مقررات متحدالشکل بودن ثبت ازدواج و طلاق مصوب مرداد ۱۳۱۱ عقد موقت و کیفیت ثبت بذل مدت آن را مورد عنایت و توجه قرار داد.^۱

در سال ۱۳۶۳، شورای نگهبان مجازات نکاح بدون ثبت را خلاف شرع اعلام نمود و بعدها مقنن در ماده ۸۷۱ ق.م.ا. مصوب ۱۳۷۵ عدم ثبت ازدواج دائم را صرفاً جرم انگاری کرده و ثبت نکاح موقت را الزامین دانست. در خرداد ۱۳۸۶ به پیشنهاد قوه قضائیه لایحه حمایت از خانواده در هیأت دولت به تصویب رسید و جهت تشریفات قانونی به مجلس شورای اسلامی تقدیم و مقرر گردید تا طبق ماده ۲۱ لایحه حمایت از خانواده با پیروی از مقررات ماده ۶۴۵ قانون مجازات اسلامی ثبت نکاح دائم را الزامی و ثبت ازدواج موقت را تابع آیین‌نامه‌ای که به تصویب وزیر دادگستری می‌رسد، بنمایند. در این راستا لایحه تنظیم شده توسط قوه قضائیه ثبت نکاح موقت را در مواردی در ماده ۲۱ حمایت خانواده، احصا کرده و مقرر نمود که نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در جهت محوریت و استواری روابط خانوادگی، نکاح دائم را که مبدا تشکیل خانواده است مورد حمایت قرار دهد و نکاح موقت نیز تابع موازین شرعی و مقررات قانون مدنی قرار گیرد (صفایی و امامی، ۱۳۸۵، ص ۶۰) و ثبت آن در سه مورد: «۱- باردار شدن زوجه. ۲- توافق طرفین. ۳- شرط ضمن عقد» الزامی باشد.

در قانون حمایت خانواده ۱۳۹۲ در ماده ۲۱ ثبت موارد سه گانه احصا شده الزامی و در غیر این موارد ثبت نکاح موقت الزامی نبوده و اختیاری میباشد. اکنون این نکاح به صورت دفترچه ای با عنوان نکاحنامه (که در ضامم

^۱ «در مورد عقد انقطاعی در صورتی که زوج حین مدت بخواهد از بقیه مدت صرف نظر کند، باید نزد صاحب دفتر حاضر شده و بذل مدت در ستون ملاحظات دفتر و ورقه عقدنامه نوشته و به امضای صاحب دفتر و زوج رسانده شود و سواد (رونوشت) از آن توسط اداره ثبت محل برای زوجه ارسال گردد.»

موجود است) به طوری عادی تنظیم و بدون مراجعه به دفاتر ازدواج منعقد می‌گردد، که این روش مورد خدشه و انتقاد قرار گرفته و آثار سوء و مخربی به جا گذاشته که اکنون در جامعه مشهود است.^۱

با توجه به این که بسیاری از آثار نکاح دائم و موقت شبیه به هم بوده و به ویژه در مواردی از قبیل فرزندآوری و مشکلات ناشی از آناز قبیل آرای صادره از محاکم کیفری با عنوان رابطه نامشروع (که در ضامنه موجود است) دادخواست‌های مطرح در دادگاه‌های خانواده، با موضوع اثبات زوجیت به علت پنهان کاری و اثبات نسب فرزندان ناشی از آن، تامین اجتماعی، خدمات بهداشت و درمان، اخذ شناسنامه، وضعیت عده زن، بذل مدت که با پایان یافتن مدت نکاح موقت در صحت ازدواج‌های بعدی زن آثار مهمی دارد و... لازم است که ثبت این نوع نکاح الزامی شود تا حقوق مزدوجین این نکاح قانون مند و حفظ گردد. همچنین با توجه به خلاءهای ناشی از عدم ثبت این نوع نکاح در روزگار کنونی به نظر میرسد تنها ضمانت اجرای معقول بر عدم ثبت این نکاح، ضمانت اجرای کیفری آن در راستای اصل قانونی بودن جرائم و مجازاتها است تا تصویب آن از یک سو موجب ضمانت اجرای کیفری بر عدم ثبت نکاح موقت شده و موجب شود تا پنهانکاری، بی عفتی و اعمال خلاف از جامعه رخت بریند؛ و از سوی دیگر ثبت این نکاح سبب شود تا حقوق زوجین این نکاح از قبیل تامین اجتماعی، خدمات درمان، اخذ شناسنامه و... قانونمند و مشمول حقوق قانونی مزدوجین دائم گردد.

۷- جمع بندی و پیشنهادات

ازدواج موقت که از آن تعبیر به «نکاح متعه» و «عقد منقطع» نیز میشود از دیرباز در منابع حقوقی و قوانین موضوعه کشور، به پیروی از فقه امامیه، نمود یافته و منعکس شده است. قانون مدنی ایران فصل ششم (از ماده ۱۰۷۵ تا ۱۰۷۷) و سایر مواد متفرقه را به این امر اختصاص داده است. آنچه که در قوانین کنونی در خصوص ثبت نکاح جاری و مرسوم است این است که ثبت ازدواج دائم الزامی و عدم ثبت آن مستوجب حبس تعزیری است. همچنین وفق ماده ۶۴۵ ق.م.ا. مجازات مردی که بدون ثبت مبادرت به ازدواج نماید حبس تعزیری تا یک سال در نظر گرفته شده است؛ لیکن این مواد عمدتاً ناظر به ازدواج دائم بوده و قانونگذار ثبت ازدواج موقت را مگر در سه دلیل: ۱- باردار شدن زوجه؛ ۲- توافق طرفین؛ ۳- شرط ضمن عقد، الزامی نمیداند. مطابق آنچه در این مقاله بیان شد در راستای حفظ خانواده و حمایت همه جانبه از کیان آن و در جهت جلوگیری از بروز اختلاف و پنهانکاری، به نظر می‌رسد الزام به ثبت نکاح موقت امری لازم و ضروری بوده و تعیین ضمانت اجرای قوی و نظارت قوی و کارآمد مراجع مربوطه، می‌تواند در کاهش آسیب‌های ازدواج موقت بسیار مؤثر واقع گردد؛ لذا پیشنهاد میشود قانونگذار با بازنگری در قوانین موضوعه ثبت نکاح موقت را نیز مانند عقد دائم به طور مطلق الزامی نموده و وجوب ثبت آن را مقید به حالات و شرایط خاصی ننماید.

البته مراجعه جهت ثبت نکاح موقت طبق ماده ۲۱ قانون حمایت خانواده منع قانونی ندارد و دفاتر ازدواج از ثبت آن خوداری نمیکنند؛ ولی رجوع جهت ثبت آن مرسوم نیست.

براساس یافته‌های این تحقیق که به‌منظور استحکام بنیان خانواده و رفع آفات و عوارض ناشی از عدم ثبت ازدواج که در این مقاله به آنها اشاره شده ثبت ازدواج دوم و بیشتر نیز الزامی باشد و دعاوی مربوط به آنها هم بدون سند رسمی قابل پیگیری نباشد و خدمات اداری و عمومی و دولتی به آنها ارائه نشود. دیگر اینکه تحقیقات دیگری نیز در تکمیل این تحقیق انجام شود و سایر فقرات ماده ۴۹ قانون حمایت خانواده ۱۳۹۲ یعنی جرم‌انگاری عدم ثبت طالق و رجوع نیز مورد دقت قرار گیرد و نقاط ضعف و قوت هر دو شناسایی شود

- ابن فهد حلّی، احمد بن محمد، المهذب البارع فی شرح المختصر النافع، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول، ۱۴۰۷ق
- ابن کثیر، اسماعیل، تفسیر ابن کثیر ابی الفداء، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۱۵ق.
- ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، سوم، ۱۴۱۴ق.
- اسکافی، نادر، فرهنگ ثبّتی، تهران، نشر دادگستر، دوم، ۱۳۸۲ش
- انصاری، مرتضی بن محمد امین، کتاب النکاح، کنگره جهانی بزرگداشت شیخ اعظم انصاری، قم، اول، ۱۴۱۵ق
- آدابی، حمید، مسئولیت کیفری سر دفتران اسناد رسمی در حقوق ایران و فرانسه، جنگل، تهران، دوم، ۱۳۸۹ش
- آذری، حمید؛ حجتی اشرفی، غلامرضا، مجموعه محشی از بخشنامه‌های ثبّتی، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۱ش
- بهرام پور، ابوالفضل، تفسیر نسیم حیات، قم، آوای قرآن، ۱۳۹۰ش
- بیگدلی، محرمعلی، ازدواج موقت، انتشارات فردوسی، تهران، سوم، ۱۳۸۹ش
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ترمینولوژی حقوق، گنج دانش، ۱۳۶۸ش
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، حقوق ثبت، تهران، حیدری، دوم، ۱۳۵۶ش
- خوانساری، سید احمد بن یوسف، جامع المدارک فی شرح مختصر النافع، مؤسسه اسماعیلیان، قم، دوم، ۱۴۰۵ق
- دیانی، عبدالرسول، حقوق خانواده (ازدواج و انجلا)، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۷ش
- رازانی، بهمن، حقوق ثبت مدخل، تهران، انتشارات اساطیر، اول، ۱۳۷۹ش
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، بیروت، دارالعلم الدار الشامیه، اول، ۱۴۱۲ق.
- روحانی، سیدصادق حسینی، فقه الصادق، دارالکتاب-مدرسه امام صادق، قم، اول، ۱۴۱۲ق
- زبیدی، مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، دارالفکر، بیروت، اول، ۱۴۱۴ق
- سبحانی، جعفر، نظام الطلاق فی الشریعه الإسلامیه الغراء، مؤسسه امام صادق، قم، اول، ۱۴۱۴ق
- سعدی، ابوجیب، القاموس الفقھی لغه واصطلاحات، دارالفکر، دمشق، دوم، ۱۴۰۸ق
- شهری، غلامرضا، حقوق ثبت، تهران، نشر ماجد، سوم، ۱۳۷۳ش
- شهری، غلامرضا؛ ستوده جهرمی، سروش، نظریات اداره حقوقی قوه قضائیه در زمینه مسایل کیفری، تهران، روزنامه رسمی، اول، ۱۳۷۵ش
- شهید اول، محمد بن جمال الدین، اللمعه الدمشقیه، قم، دارالفکر، ۱۴۱۱ق.
- شهید ثانی، زین الدین بن علی، الروضه البهیة فی شرح اللمعه الدمشقیه، کتابفروشی داوری، قم، اول، ۱۴۱۰ق
- شهید ثانی، زین الدین بن علی، مسالک الأفهام، مؤسسه المعارف الإسلامیه، قم، اول، ۱۴۱۳ق
- شیخ الاسلامی، سیداسعد، احوال الشخصیه، تهران، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، چاپ اول، ۱۳۷۰.
- صفایی، سیدحسن و امامی، اسدالله، مختصر حقوق خانواده، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، اول، ۱۳۸۵ش
- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ناصر خسرو، تهران، سوم، ۱۳۷۲ش.
- طریحی، فخرالدین، مجمع البحرین، کتاب فروشی مرتضوی، تهران، سوم، ۱۴۱۶ق
- فاضل هندی، محمد بن حسن، کشف اللثام، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول، ۱۴۱۶ق
- فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، نشر هجرت، قم، دوم، ۱۴۱۰ق
- قرآن کریم

- قرشی، سید علی اکبر، قاموس قرآن، دارالکتب الإسلامیه، تهران، ششم، ۱۴۱۲ق
- کاتوزیان، ناصر، حقوق خانواده، تهران، نشریلدا، اول، ۱۳۷۵ش
- کاتوزیان، ناصر، قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی، تهران، نشرمیزان، هفدهم، ۱۳۸۷ش
- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی (ط-الإسلامیه)، دارالکتب الإسلامیه، تهران، چهارم، ۱۴۰۷ق
- محقق داماد، سیدمصطفی، بررسی فقهی حقوق خانواده، تهران، نشرعلوم اسلامی، سوم، ۱۳۶۸ش
- محقق کرکی، علی بن الحسین، جامع المقاصد، ناشرستاره، قم، ۱۴۱۵ق
- مشکینی، میرزاعلی، مصطلحات الفقه، در یک جلد، بیجا، ۱۴۱۸ق
- مغنیه، محمدجواد، التفسیرالکاشف، دارالکتاب الإسلامی، قم، اول، ۱۴۲۴ق.
- مهرپور، حسین، مجموعه نظریات شورای نگهبان، تهران، کیهان، اول، ۱۳۷۱ش
- میرزایی، علیرضا، مجموعه نظریات شورای نگهبان، اداره تدوین قوانین ومقررات کشور، اول، ۱۳۶۸ش
- نجفی، محمدحسن، جواهرالکلام فی شرح شرایع الاسلام، بیروت، داراحیاء التراث العربی، ۱۴۱۴ق
- هاشمی شاهرودی، سید محمود، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت، مؤسسه دائرهالمعارف فقه، قم، اول، ۱۴۲۶ق
- یزدی، امید، حقوق خانواده، نشرآوا، تهران، اول، ۱۳۹۲ش

اتهام: زناي غير محصنه

رای دادگاه»»

در خصوص تجدیدنظرخواهی

با وکالت آقای

با وکالت

نسبت به دادنامه شماره و تاریخ ۱۳۷

پیرونده کلاسه صادره از شعبه دادگاه عمومی جزایی شهرستان خرم آباد که بموجب آن تجدیدنظرخواهانها به اتهام زناي غير محصنه تحت تعقیب قرار گرفته توجهاً به محتویات پرونده صرفنظر از ادعای متهمین که بیان داشته اند به طور شفاهی عقد موقت نموده و شخصاً صیغه عقد را جاری نموده اند و در خصوص این اظهارات خود هیچگونه دلیل و مستند قانونی ارائه نداده و به صرف این ادعا که به طور شفاهی عقد موقت نموده و صیغه عقد را شخصاً جاری نموده اند رافع مسئولیت شرعی و قانونی آنها نبوده و اگر بنا به این امر باشد که هر کس با اعلام این مطلب مرتکب امر خلاف شرع و قانون شده و مسئولیتی در قبال کار خلاف شرع و قانون خود نداشته باشد باعث تجری دیگران در ارتکاب جرم و نهایتاً موجب فساد در جامع خواهد شد بعضاً چهار با اقرار متهمین در این دادگاه به ارتکاب حمل مذکور بزهرکاری آنان از نظر دادگاه محرز بوده علیهذا مستند به بند الف ماده ۱۷۲ و مواد ۲۲۱ و ۲۳۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ هر یک از متهمی را به تحمل یکصد ضربه شلاق در محوطه اجرای احکام کیفری با رعایت کلیه موازین شرعی و قانونی در اجرای مجازات شلاق به نحو که شلاقها به سر و صورت و سایر نقاط حساس بدن آنها اصابت نکند محکوم گردیده اند لهذا با توجه به تجدیدنظرخواهی تجدیدنظرخواهانها و باز خوانی پرونده به اعتقاد این دادگاه دادنامه بدوی واجد ایراد و اشکال بوده زیرا اولاً: تجدیدنظرخواهانها ادعای ازدواج موقت (جاری شدن صیغه به صورت شفاهی داشته) و از طرفی هم قاضی در صحت ادعای نامبردگان تردید دارد فلذا شرایط زمینه اجرای قاعده در فراهم بوده ثانیاً از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مبحث ششم صراحتاً قاعده در ا. به عنوان یک مبحث از قانون شامل دوماهه ۱۲۱ و ۱۲۰ آمده است ثالثاً باتوجه به مفهوم قاعده نراءحدود را با وجود شبهه دفع و رفع کنید به این معنا که در صورت وقوع شبهه حد ثابت نمی گردد رابعاً مفاد اجمالی قاعده آن است که در مواردی که وقوع جرم با انتساب آن به متهم یا متهمین و یا مسئولیت و یا استحقاق مجازات وی به جهتی محل تردید و مشکوک باشد به موجب این قاعده باید جرم و مجازات منتفی دانست خامساً قضیه مطروح هم در موارد استثنایی مندرج در ماده ۱۲۱ قانون پیش گفته نبوده که قضای باید تحصیل دلیل کند لذا با توجه به مراتب مذکور تجدیدنظرخواهی تجدیدنظرخواهانها وارد بوده و مستند به ماده ۴۵۵ از قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ با الحاقات و اصلاحات بعدی واصل ۳۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و قاعده فقهی اصلاح البرائنه و مواد ۱۲۰ و ۱۲۱ از قانون مجازات اسلامی مصوب

۱۳۹۲ با الحاقات و اصلاحات بعدی ضمن نقض دادنامه تجدیدنظرخواسته از جهت مذکور رای بر برائت نامبردگان صادر و اعلام می گردد رای صادره قطعی است. /پ

مستشار استان لرستان

مستشار لرستان

اعضای تنظیم کننده

تصویر برابر با اصل است.

نشانی: خرم آباد - خیابان امام (ره) - میدان عدالت